

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΣΕΡΡΩΝ

Ύστερα από την εξέταση μορφών του βαφτιστικού *Δημήτριος* στο νομό Σερρών της Ανατολικής Μακεδονίας, όπου παρουσιάστηκαν πορίσματα επιτόπιας πρωτογενούς έρευνας¹, συνεχίζουμε με το *Γεώργιος*, που είναι επίσης ευρύτατα διαδεδομένο.

Πολυάριθμοι τύποι του *Γεώργιος* έχουν οδηγήσει στον σχηματισμό επωνύμων που φωνητικά συγγενεύουν άμεσα προς την αρχική μορφή:

Γεωργαλής, Γεωργαλάκης. Γεωργάρας, Γεωργαράς. Γεωργανάς, Γεωργάνος, Γεωργιανός (μέλη της ίδιας οικογένειας έχουν ως επώνυμο και το *Γεργινός*), *Γεωργίνης. Γεωργαντάς, Γεωργαντής, Γεωργαντζάς.*

Γεωργίκης (μέλη της ίδιας οικογένειας έχουν ως επώνυμο και το *Γεωργιάδης*). *Γεωργιλιάς, Γεωργολαΐδου* (η ίδια και *Γεωργηλά*).

Γεωργούδας, Γεωργούδης. Γεωργούλας, Γεωργούλης, Γεωργουλής. Γεωργούσης, Γεωργούτσης, Γεωργοσίδου, Γεωργουσουδής.

Γεωρτσιάκος, Γεωρτζόγλου, Γεωρτσούλης.

Οι παρατηρήσεις που ακολουθούν δείχνουν πως τα παραδείγματα αυτά είναι αντιπροσωπευτικά για ένα μικρό μόνο μέρος των βαφτιστικών και επωνύμων που ανάγονται στο *Γεώργιος*.

Από την προσωπική μας συλλογή παραθέτουμε τις ακόλουθες μορφές του βαφτιστικού *Γεώργιος* που ακούσαμε στα διάφορα χωριά είτε καταχωρίσαμε από κατά τόπους μελετητές του ελληνικού χώρου².

Γκούρος ως τύπος του *Γεώργιος* μαρτυρείται στην Κάτω Καμενίγια (προάστειο παλιότερα, συνοικία τώρα των Σερρών) μέχρι τον τελευταίο πόλεμο και στη δίγλωσση Αγριανή μέχρι πριν λίγες δεκαετίες· *Γκούρας* στη Νιγρίτα, *Γκουρής* και *Γχιόρε*³ στη δίγλωσση προπολεμικά Αναστασιά· *Γκουράνης* στη δίγλωσση Ορεινή και *Γκούρνης* στον τουρκόφωνο Άγιο Χριστόφορο την ίδια εποχή. Η οικογένεια *Παντούδη* της Νιγρίτας είναι γνωστή όχι με το καταχωρημένο επώνυμο, αλλά με το *Γχόρας*· γενάρχη της είναι ένας *Γεώργιος*⁴.

Στα τέλη του περασμένου αιώνα ήρθε από το Μεσολόγγι και εγκαταστάθηκε στη Λευκοθέα η οικογένεια Μάσιου. Ένας αδελφός, ο *Γκορόλης Μάσιου* (γένν.

1. Ν. Ταχινσλής, «Μορφές του *Δημήτριος* στο νομό Σερρών», *Ελληνικά* 43 (1993) 187-202.

2. Εθνογραφικοί όροι για το παρελθόν αναφέρονται στη γλωσσική κατάσταση μέχρι το 1913.

3. *Γχιόρε*: Χρ. Θεολόγου, *Η Αναστασιά άλλοτε και τώρα*, Αθήνα 1991, σ. 31.

4. Τα παρατιθέμενα στοιχεία προέρχονται από προφορική έρευνα (1979-1993) με συνομιλητές γεννημένους μεταξύ 1895-1920.

1875), μετακινήθηκε βορειότερα στη Μεσορράχη, στο μητρώο αρρένων της οποίας όμως καταχωρήθηκε όχι ως *Μάσιου* αλλά ως *Γεώργιος Γκορόλης*. Παραβλητέες επίσης οι μορφές *Γκιούρης* και *Γκιούργκης*, τύποι του βαφτιστικού *Γεώργιος* στη Θεσσαλία στα μέσα του 18ου αι.⁵

Από τη βουλγαρική μπορούν να αναφερθούν ενδεικτικά τα ηχητικά παρόμοια βαφτιστικά *Góra, Góro, Górol, Górno, Gorán, Góre, Gorél, Gorín, Góτjо*⁶.

Πρόδηλη είναι η ηχητική συγγένεια —περιοριζόμαστε σ' αυτή τη διαπίστωση για την ώρα— των ανωτέρω βαφτιστικών προς τα εξής επώνυμα, αντλημένα από δημοτολόγια και μητρώα αρρένων του νομού, αντιπροσωπευτικά της εποχής από τα μέσα του 19ου αι. ως την ανταλλαγή των πληθυσμών (1923):

Γκόρας, Γκόρες. Γκορίτσας (μέλος της ίδιας οικογένειας και *Γκρίτσας*), *Γκριτζούδης*.

Γκούρας (μέλος της ίδιας οικογένειας και *Γκιούρας*)· *Γχιόρας, Γχιούρας* (μέλος της ίδιας οικογένειας και *Γιούρας*), *Γχιουρούδης, Γχιουρούτης. Γιούρης, Γιουρούδας, Γιουρούκης, Γιουρούσης, Γιουρακάκης. Γούρος, Γκούρος* (μέλος της ίδιας οικογένειας και *Γούρος*), *Γουρίδης, Γουρουσίου· Καρα-γούρος. Γκουρούσης, Γκουρούτης.*

Γουραλές, Γουρνίκης, Γκουρνέλης.

Γκορόλης, Γκορέλσου, Γκορνιτσάς.

Είναι πρόδηλη η άμεση συγγένεια των επωνύμων *Γκουρνέλης*⁷ και *Γουρνίκης* προς τα *Γκουράνης* και *Γκούρνης* (σελ. 113 παραπάνω)· ανάγονται λοιπόν κι αυτά στο *Γεώργιος*. Εδώ ανήκουν και τα *Γρούνας, Γρουνάς, Γρουναράς, Γρούνης, Γουρουνάκης*⁸. Το *Γρουναράς* (που εδώ παρατίθεται από το δημοτολόγιο της κοινότητας του Χιονοχωρίου) ανήκε σε οικογένεια Βλάχων· στο μητρώο αρρένων όμως της ίδιας κοινότητας η οικογένεια αυτή είναι εγγεγραμμένη και ως *Γρουναράς* και ως *Γούναρης*.

5. Κ. Σπανός, «Θεσσαλικά βαφτιστικά και επώνυμα του 1754 από την περιοχή της Καλαμπάκας», *Ονόματα* 11 (1987) 108-113, εδώ 109.

6. J. Zaimov, *Bălgarski Imennik*, Σόφια 1988, σ. 67. Τα *Góro, Górol, Górno* ταυτίζονται, σπανίως, και με το *Γρηγόριος*. Τα βαφτιστικά αυτά ο Zaimov τα ανάγει σε μια ευχή «να είναι νέος σαν το δάσος» (σλ. *gorá* = δάσος), εκτός από τη μορφή *Gorín*, που την ετυμολογεί από το δένδρο *gorun* (είδος βελανιδιάς).

7. Βλάχικη οικογένεια από την Ηράκλεια. Ένας κλάδος της στο Σιδηρόκαστρο ονομάζονται και *Γουρνέλης*. Ο Φ. Κουκουλές, «Περί των καταλήξεων -έας -βρόχι -αίος», *Λεξικογραφικόν Αρχεῖον* 6 (1923) 237-270, εδώ 267 (και μαζί του ο Μ. Τριανταφυλλίδης, *Τα οικογενειακά μας ονόματα*, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 60) ετυμολογεί το επώνυμο *Γκουρνέλος* από το ρήμα «γκουρλίζω [sic]· του ρήματος γίνεται χρήσις επί της φωνής των πεινώντων χοίρων και του γνωστού των εντέρων ήχου».

8. Ο Zaimov, ό.π. (σημ. 6), σ. 71, παραθέτει τα βαφτιστικά *Grúna, Grúne, Grúno* (και άλλα που ηχούν παρόμοια) και τα ανάγει στο βαφτιστικό *Grúda*. Αυτό το παράγει από το σλ. *gruda* (= σβώλος από χώμα) από μια ευχή «να γίνει γερός όπως ένας σβώλος χώμα»· η εξάρτηση του βουλγαρικού βαφτιστικού από το ελληνικό *Γερούδας* (πρβ. παρακάτω) είναι όμως προφανής.

Τα επώνυμα *Γχιούρτης* και *Γκούρτης* είναι συντετμημένα παράλληλα των *Γχιουρούτης* και *Γκουρούτης* αντίστοιχα, που τα είδαμε παραπάνω. Σε δίγλωσσο ή και πολύγλωσσο περιβάλλον τύποι τέτοιων ονομάτων συγχέονται (ιδίως αν το ηχηρό αρχικό *g* έχει μετατραπεί στ' ομόλογό του άηχο *x*) με το τουρκικό *kurt* (= λύκος), στο οποίο όμως μόνο ένα μικρό τμήμα τους μπορεί να αναχθεί. Το τελευταίο αυτό συμπέρασμα προκύπτει από την πληθωρική παρουσία επωνύμων αυτής της κατηγορίας (*Κούρτης, Κουρτέσης, Κουρτίκης, Κούρτος*, όλα με θέμα *Κουρτ-*) σε χρόνο και τόπο που δεν επιτρέπει την αναγωγή τους, οπωσδήποτε όχι όλων, στην τουρκική⁹.

Με έκπτωση του ατόνου -ου- μπορούν να ερμηνευθούν και τα βουλγαρικά βαφτιστικά *Grúše, Grúšin, Grúšo, Grúško*¹⁰. Επίσης και τα *Κρύšo, Κρύše, Κρύško, Κρύšan* (για τα οποία προτάθηκε η ετυμολογία από σλ. *krýša* = αχλάδι, από μια ευχή «να γίνει δροσερός και γλυκός σαν αχλάδι») ¹¹ πρέπει να θεωρηθούν παράλληλα προς τα παραπάνω *Γρύšo* κλπ. με τροπή του *g > x*. Τουλάχιστον ένα σημαντικό τμήμα τοπωνυμίων όπως τα *Κρούσοβο, Κρόσοβο* που θεωρούνται παράγωγα του σλ. *krýša*¹² ανάγονται στο ανθρωπωνύμιο *Γεώργιος*.

Από τις μορφές *Γχόρας, Γχούρος* με προθετικό *α-* προέκυψαν τα *Αγόρας, Αγόρω*. Το *Αγούρου* (θηλ.) ως βαφτιστικό μαρτυρείται στη Θεσσαλία (18ος αι.)¹³. Το *Γόρου* ως εξέλιξη του *Αγόρω* υπάρχει και σήμερα στη Δυτική Μακεδονία¹⁴. Η προσπάθεια να ερμηνευτούν τα ονόματα αυτού του τύπου ως έκφραση ευχής «να γίνει αγόρι το επόμενο, ή να σταματήσουν τα θηλυκά»¹⁵ έχει τα χαρακτηριστικά λαϊκής ετυμολογίας. Όταν υπερίσχυσε η φωνητική συγγένεια του *Αγόρω* κ.τ.π. προς το προσηγορικό *αγόρι* και η προέλευσή τους από το *Γεώργιος* δεν γινόταν πια γλωσσικά αισθητή, τα βαφτιστικά αυτά θεωρήθηκαν ευχετικά ή αποτρεπτικά.

Επίσης και τα ομόλογα βαφτιστικά *Κορώ, Κορούδα, Κορή, Κορασίνα, Κορίσινα*, διαδεδομένα και σήμερα σε όλο τον ελληνικό χώρο, αποτελούν εξέλιξη

9. Ενδεικτικά: η προσωπογραφία των παλαιολόγειων χρόνων αναφέρει τον γαιοκτήμονα *Κούρτη* στην Καλαβρία (13ος αι., πρβ. E. Trapp, *Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit*, τ. 6, Βιέννη 1983, αρ. 13592) και τον *Κουρτέση* στην Κεφαλονιά του ίδιου αιώνα (ό.π., αρ. 13578), επίσης παροίκους στη Μακεδονία και μοναχούς (ό.π., αρ. 13573-13606). Ο Zaimon, ό.π. (σημ. 5), 132, ανάγει τα βαφτιστικά *Kúrta, Kurtán, Kúrto, Kúrto, Kurčan* σε μια σλαβ. ρίζα *kur-* με τη σημασία «πετεινός».

10. Ο Zaimon, ό.π. (σημ. 6), 72 τα ανάγει και αυτά στο *Γρύδα*, πρβ. σημ. 8.

11. Zaimon, ό.π., 130.

12. M. Vasmer, *Die Slaven in Griechenland*, Βερολίνο 1941, 218.

13. Κ. Σπανός, «Τυρναβίτικα ονόματα του 18ου αι.», *Ονόματα* 13 (1990) 252-259, εδώ 255.

14. Ν. Κατσάνης, «Ανθρωπωνυμικό Πενταλόφου», *Πρακτικά Β' συμποσίου Βοϊακής Εστίας*, Θεσσαλονίκη 1979, 176.

15. Αθ. Χ. Μπούτουρας, *Τα νεοελληνικά κύρια ονόματα γλωσσικώς και ιστορικώς ερμηνεύμενα*, Αθήνα 1912.

του Γεώργιος με λόγια τροπή του $g > x$. Η ετυμολόγησή τους από το προσηγορικό κόρη «ΐσως δι' εὐχὴν ἀντίθετον πρὸς τὴν τοῦ ἀνωτέρω ἀγόρι»¹⁶, ευλογοφανής αλλά μονόπλευρη, δεν λαμβάνει καν υπόψη της την πολυτυπία τους.

*Γχόργκας, Γχιόργκας, Γχιόρκας (και Γιόργας), Γιώρκας, Γκουργκούσης, Γκουργκούτσιος, Γχιοργκίνης, Γούργας, Γουργούτης, Γουργουλίδης, Γιούργος, Γιούργιος*¹⁷.

Τη μορφή *Γχιώργκας* μας την ταύτισαν με το *Γεώργιος* στη Νιγρίτα, ενώ έτσι είναι γνωστή στην Πεντάπολη η οικογένεια *Γεωργιάδης*. Οι μορφές *Γχιώργκης - Γχιώργκος* είναι κοινές στο νομό για το *Γεώργιος*, τη *Γιώρκας* μας την ταύτισαν στην Κρηνίδα, η *Γχιώρκης* μαρτυρείται στην Αναστασιά¹⁸. *Γχιούργκης - Γχιούρης* μαρτυρούνται ως τύποι του *Γεώργιος* στη Θεσσαλία τον 18ο αι.¹⁹, τη *Γκουργκούσης* ακούσαμε στη Νέα Ζίχνη. Εδώ πρέπει να εντάξουμε και τις μορφές *Γόγκα, Γόγκο* που έχουν συσχετιστεί με το σλ. *gōga < gorá = δάσος*²⁰.

Γχόρτσιος (και Γχιόρτσιος), Γχορτζής, Γχόρσιος (ο ίδιος και Γχιόρτσιος), Γχόρτσης, Γχορτζίδης, Γχορζάνης, Γκουρτζίνης, Γκουρτζούκης, Γκουρτζούνης, Γχούρτσας, Γχούρτσος, Γιώρτσιος, Γιουρτσιδής, Γιουρτσιούδης.

Η μορφή *Γχώρτσιος, Γχιώρτσιος, Γιώρτσιος* είναι κοινή στα δίγλωσσα χωριά του νομού και ταυτίζεται άλλοτε με το *Γεώργιος* και άλλοτε με το *Γρηγόριος*²¹. Στη φωνητική αυτή σύμπτωση οφείλεται κατά τη γνώμη μας και η συχνή εμφάνιση του δευτέρου ως βαφτιστικού και επωνύμου. Στα χωριά του Παγγαίου ακούσαμε και τα *Τζώρτζιος, Τζιώρτζιος* μόνον για το *Γεώργιος*, ενώ η *Τζιώτζιος*, που είναι κοινή σ' όλο το νομό πάλι μόνον για το *Γεώργιος*, είναι παράλληλή της με έκπτωση του *-ρ-*.

Με έκπτωση του αρχικού *J* αντιστοιχεί στο *Γιώρτσος* ως θηλυκό του το βαφτιστικό *Ωρσα*, που μαρτυρείται συχνά στις αρχές του προηγούμενου αιώνα²².

16. Μπούτουρας, ό.π., 168. Ο Ζαϊμον, ό.π. (σημ. 5), 125 για να ετυμολογήσει τις μορφές *Κόρο, Κόρε, Κορίλ, Κορίσ, Κόρκα, Κόρκο, Κόρολ, Κόροσ, Κορίλ, Κόρτσο, Κόρσο* καταφεύγει σε μια ευχή «να χρίνει αυστηρά». Τις μορφές αυτές θεωρεί ως συνώνυμα των βαφτιστικών *Κάρο, Κάρε, Καρέλ, Καρίν, Κάρκο, Κarkúl, Κάρλε, Κάρλο, Κάρνο*.

17. Στην ορθογραφία ακολουθήσαμε τα δημοτολόγια και μητρώα αρρένων ακόμη και όταν έχουν π.χ. *Γιόργας* αντί *Γιώργας*.

18. Θεολόγου, ό.π. (σημ. 3), 435.

19. Σπανός, ό.π. (σημ. 5), 109.

20. Ζαϊμον, ό.π. (σημ. 6), 67, από μια ευχή «να είναι νέος σαν το δάσος».

21. Εδώ ανήκει και το βαφτιστικό *Γχορτσιά*, το οποίο ο Μπούτουρας, ό.π. (σημ. 15) 137, εντάσσει στα φυτώνυμα «δια την στερεότητα του ξύλου της αγρίας αχλαδέας πιθανώς». Ένα τμήμα των ομοίων τοπωνυμίων τα οποία εΐθισται να ανάγονται στο αλβανικό *goritse < σλ. gornica* (δες π.χ. Μ. Vasmer, ό.π. [σημ. 9], σε πολλά σημεία, και Δ. Β. Βαγιακάκος, «Τοπωνύμια Λακεδαιμόνος», *Λακωνικά* 5, 1968, 9-10) πρέπει να έχουν το όνομά τους από το ανθρωπωνύμιο.

22. *Ο κώδιξ του νοταρίου Αθηνών Π. Πούλου, 1822-1833* [Μνημεία του μεταβυζαντινού δικαίου 1], έκδ. Γ. Α. Πετρόπουλος, Αθήνα 1957.

Οι μορφές *Γχιούργκα*, που ακούσαμε στην Ορεινή, και *Γχιούργκια* (τσιγκάνα στο Λευκώνα) για το *Γεωργία* είναι παράλληλες της *Γκουρτσιά* πριν τον τσιτακισμό της δεύτερης συλλαβής²³.

Γέρος, Γέρου, Γερίδης, Γερούδας, Γερούδης, Γερούσης, Γηρούσης, Γεροσέλας, Γεράκης, Γερακάς, Γερακίδης, Γερακιτίδης, Γερασίδης, Γερακούδας, Γερακούδης, Γερακούσης, Γερακοπούλου, Γέρκου, Γέργος, Γεργινός, Γεργουλιανός, Γεροντούδας, Γεροντόπουλος, Γερόντογλου, Γεραντζής, Γερτζής, Γράκης, Γρίκος.

Παράλληλος τύπος του *Γέργος*²⁴ με έκπτωση του -γ- είναι το *Γέρος*· ως ταυτόηχο προς το προσηγορικό *γέρος* είναι, βεβαίως, ακατάλληλο για βαφτιστικό, όμως πολύ διαδεδομένο ως επώνυμο, καθ' εαυτό και με τα παράγωγά του. *Γεργουλάς, Γεργουλάνας, Γεργούδης, Γεργούσης* μαρτυρούνται στη Θεσσαλία ήδη τον 16ο/17ο αι. ως βαφτιστικά²⁵, επίσης κι ένας *Γεργάκης* αργότερα²⁶. Τον 18ο αι. μαρτυρούνται στη Μάνη τα βαφτιστικά *Γερογιωργούνης, Γερογιωργούνος* και *Γεροκομηνός*²⁷.

Ενώ η παραγωγή των *Gérga, Gérgan, Gérgaš, Géрге, Gérgi, Gergíl, Gergín, Gérgo, Gergúš* από το *Γεώργιος*²⁸ είναι προφανής, η αναγωγή των *Géro, Geríl, Gerín, Gérka, Gérko* κατά ένα μέρος τους όχι μόνο στο *Γεώργιος*, αλλά και στα *Gérman* (στο Λατίνο άγιο *Germanus*)²⁹ και *Γεράσιμος* παραβλέπει τους ανωτέρω ελληνικούς τύπους του *Γεώργιος*, στους οποίους είναι περισσότερο εύλογο, για λόγους ιστορικούς, γεωγραφικούς αλλά και, πρωτίστως, φωνητικής συγγενείας, ν' αναχθούν τα βουλγαρικά αυτά βαφτιστικά. Η διάδοση του βαφτιστικού *Γεράσιμος* συντελέστηκε στους νεώτερους χρόνους (όσιος *Γεράσιμος* της Κεφαλονιάς, 16ος αι.), ενώ προηγουμένως το όνομα του οσίου *Γερασίμου* του Ιορδανίτη (5ος αι., *Bibliotheca hagiographica graeca* αρ. 693 κ.ε.) το έφεραν κατά κύριο λόγο μοναχοί.

Το ουσιαστικό *γέρος* δεν συνεισέφερε στον σχηματισμό των μορφών αυτών (όπως ούτε η *κότα* στο βαφτιστικό *Κώτας* < *Κωνσταντίνος*)· πρόκειται για φω-

23. Παρά τις επανειλημμένες προσπάθειες δεν μπορέσαμε να συγκεντρώσουμε αξιόλογο αριθμό ανθρωπωνυμίων των Τσιγκάνων. Από την περιορισμένη ωστόσο έρευνά μας προκύπτει ότι οι Τσιγκάνοι έπαιρναν ονόματα από το γλωσσικό περιβάλλον στο οποίο ζούσαν.

24. Μπούτουρας, ό.π. (σημ. 15), 60.

25. Κ. Σπανός, «Η ανέχδοτη πρόθεση 39 της μονής του Δούσικου (16ος-17ος αι.). Συμβολή στη μελέτη των θεσσαλικών οικισμών και ονομάτων», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 20 (1991) 33-49, εδώ 45.

26. Στ. Ανδρώνης, «Βαφτιστικά και επώνυμα από τα χωριά του Ολύμπου Καρυά, Κρανιά, Καλλιπέυχη και Πόροι (18ος-19ος αι.)», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 13 (1988) 193-195.

27. Σπ. Λάμπρος, «Το ιατρικόν σημειωματάριον Μανιάτου χειρουργού», *Νέες Ελληνομνημύων* 14 (1916) 51-78, εδώ 61.

28. Ζαϊμον, ό.π. (σημ. 6), 62.

29. Ζαϊμον, ό.π.

νητικές συμπτώσεις. Το ίδιο πιστεύουμε και για επώνυμα του τύπου *Γερογιάννης*, *Γεροβασιλείου*³⁰.

Αναλογικά προς σχηματισμούς όπως *Γιώρας - Γιουρούκας*, *Μήτος - Μητούκας* έχουμε με την κατάληξη *-κης*, *-κας* τις μορφές *Γεράκης - Γερακάς*, οι οποίες είναι πολύ συνηθισμένες και ως βαφτιστικά και ως επώνυμα³¹.

Ως *Γεράκης* ήταν γνωστός στο Μικρό Σούλι ο *Γεώργιος Παπαγεωργίου* (γέν. 1870). Στο μητρώο αρρένων του Χουμνικού αναφέρεται ο *Γερακούδης Γεράκης* (γέν. 1874) του *Αναστασίου* και στο δημοτολόγιο της ίδιας κοινότητας ο γιος του ως *Αναστάσιος Γερακούδης* (γέν. 1903) του *Γεωργίου*. Στο μητρώο αρρένων της Νέας Ζίχνης αναφέρεται ένας *Γεράκης Δημήτριος* (γέν. 1850) του *Γεράκη*, ο γιος του (γέν. 1887) ονομάζεται *Γεράκης Γεώργιος*. Το όνομα του παππού του έχει προφανώς ξαναπάρει την επίσημη εκκλησιαστική του μορφή. Το βαφτιστικό *Σαχίνης*, που μαρτυρείται στη Χάλκη των Δωδεκανήσων στον προηγούμενο αιώνα³², ανάγεται πιθανότατα στο *Γεράκης*, το οποίο σε τουρκόφωνο χριστιανικό περιβάλλον δεν γινόταν πλέον αντιληπτό ως τύπος του *Γεώργιος* και μεταφράστηκε στην Τουρκική (*şahin* = γεράκι).

Η μορφή *Γεράκης* είναι δυνατόν να διευρυνθεί με την υποκοριστική κατάληξη *-ούλης*: βαφτιστικά *Γερακούλλης*, *Γερακούλλα* μαρτυρούνται π.χ. στην Πελοπόννησο³³. Με μετάθεση του τόνου και αποβολή του ατόνου πλέον *-ου* προκύπτει η μορφή *Γερακλής*, γνωστή μεταξύ άλλων και από τα Δωδεκάνησα τον περασμένο αιώνα³⁴. Το βαφτιστικό αυτό είναι πάντως αρκετά παλιότερο, παραμένει όμως μέχρι και στον αιώνα μας διαδεδομένο³⁵.

Παρόμοια μορφολογική εξέλιξη διαπιστώνεται και στο *Δημήτριος*. Σύμφωνα με την παράδοση της οικογένειας *Μητρακλή* στο χωριό Άγιο Πνεύμα το επώνυμό τους, και μόνο αυτό ως επίσημο, τους το κληροδότησε ο *Δημήτριος Παπαδόπουλος* (γέν. 1870), γνωστός ως *Μητράκος*. Το *Μητρακλής* μπορεί βέβαια να αναχθεί και άμεσα στο *Μητράκος*, χωρίς να μεσολάβησει αναγκαστικά το *Μητρακούλης*. Η κατάληξη *-λής* επομένως αυτονομήθηκε από την *-ούλης* και έγινε αφ' εαυτής παραγωγική. Εκτός από το *Μητρακλής* < *Μητράκος* είναι δυνα-

30. Μ. Τριανταφυλλίδης, *Τα οικογενειακά-μας ονόματα*, Θεσσαλονίκη 1982, 44.

31. Ο Μπούτουρας, ό.π. (σημ. 15), 134 το ανάγει στο προσηγορικό γεράκι «δια το ορμητικόν της πτήσεως», ενώ ο Δ. Β. Βαγιακάκος, «Βυζαντινά ονόματα και επώνυμα εκ Μάνης», *Πελοποννησιακά* 3 (1959) 185-221, εδώ 192, τα θεωρεί επαγγελματικά.

32. Μ. Ε. Σκανδαλίδης, «Συμβολή στα ονοματολογικά Χάλκης Δωδεκανήσου», *Δωδεκανησιακά Χρονικά* 11 (1986) 35-90, εδώ 87.

33. Τ. Γριτσόπουλος, «Βαπτιστικά ονόματα εκ Πελοποννήσου των χρόνων της τουρκοκρατίας», *Λαογραφία* 16 (1956/1957) 337-374, εδώ 368.

34. Κ. Dieterich, *Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden*, Βιέννη 1908, 286. Το ταυτίζει με το αρχαιοελληνικό *Ηρακλής*, δίχως να είναι πολύ βέβαιος.

35. Κ. Σπανός, «Μια ανέκδοτη τυρναβίτικη πρόθεση του 1674», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 16 (1989) 129-144. Ο ίδιος, «Πρόθεση 39» (ό.π., σημ. 25), 45. Πρβ. και Μπούτουρας, ό.π. (σημ. 15), 40.

τόν να είχαμε και *Γερακλής* < *Γεράκος* (ή *Γεράκης*), ανεξάρτητα του *Γερακλής* < *Γερακούλης* < *Γεράκος*. Η παραγωγική αυτή κατάληξη -λής μόνο φωνητικά συμπίπτει προς την τουρκικής αρχής κατάληξη -λής (*παραλής, γουρλής, μελαλής, κιρλής*).

Στη Θεσσαλία τον περασμένο αιώνα μαρτυρούνται τα βαφτιστικά *Γιαρακλής* και *Γεράσης* (με αφομοίωση και διφθογγισμό *Γιαράις*)³⁶. Στο *Γιαρακλής* αντιστοιχεί το *Γερακλής*, με προχωρητική αφομοίωση του -ε- προς το -α-. Μορφή **Γκεράσω*, που εύλογα θα την αναμέναμε, δεν βρήκαμε, αντίθετα όμως είναι πανελλήνια διαδεδομένο το βαφτιστικό *Κεράσω* κ.ά. ομόηχα³⁷. η τροπή εδώ του g σε -x- ενισχύθηκε τόσο παρετυμολογικά όσο και από συνειρμούς (γυναίκα - καρποφόρα δέντρα, π.χ. βαφτιστικά *Μηλιά, Λεμονιά, Κυδωνιά*) και το παράγωγο κατίσχυσε.

Από τις αρχές του αιώνα μας έχουμε μαρτυρημένη μορφή *Γέρα* ως παράλληλη της *Γεράκω*³⁸. Στην Αγριανή μάς ταύτισαν τις *Γερακίνω* και *Γεργκίνα* με το *Γεωργία*. Στο Χρυσό το βαφτιστικό *Γεράκω* έχει τη μορφή *Γηράκου* και *Γηρακίνα* (λόγω του βόρειου φωνηεντισμού), στον Άγιο Χριστόφορο *Γερακίτσα*, ενώ στη Σκιάθου τον περασμένο αιώνα έχουμε τις μορφές *Γηρακώ, Γερακού, Γερακίνα*³⁹.

Παράλληλα των *Γερακίνω* και *Γεργκίνα* του *Γεωργία* με αποβολή του αρχικού φθόγγου είναι τα *Εργίνα, Εργινιά, Εργινιώ*⁴⁰. Με τον ίδιο τρόπο αντιστοιχεί το *Οργού*, θρακιώτικο βαφτιστικό (Σηλυβρία)⁴¹, ως θηλυκό, στο *Γεώργιος* (*Γεωργία* > *Γιωργού*). Η ίδια ακριβώς αντιστοιχία υπάρχει μεταξύ των πανελλήνια διαδεδομένων θηλυκών βαφτιστικών *Γιωργία* και *Ωριά*⁴².

Από το *Εργίνα* προέκυψαν οι μορφές *Έρηνα, Ερηνιά, Ερήνω, Ερηνώτα*⁴³, που συνέπεσαν φωνητικά με το διαδεδομένο βαφτιστικό *Ειρήνη*, που ανάγεται στις φερώνυμες μάρτυρες και στην του Θεού *Ειρήνη*.

Εκτός τούτου από μορφές όπως το *Εργίνα* θα μπορούσαν ίσως να προκύψουν μ' εναλλαγή -γ- και -g- (πρβ. *Γιώρκας - Γκιώρκης - Γκιώργκης*) τα *Εργέ-*

36. Αχ. Τζάρτζανος, *Περί της συγχρόνου Θεσσαλικής διαλέκτου*, Αθήνα 1909 (ανατ. *Ελληνική Διαλεκτολογία* 1, 1989), 20, όπου υποστηρίζονται οι ετυμολογίες *Γιαρακλής* < *Ήρακλής* και *Γιαράις* < *Γεράσις* < *Γεράσιμος*.

37. Πρβ. Μπούτουρας, ό.π. (σημ. 15), 138.

38. Π. Πουλίτσας, «Επιγραφαί και ενθυμήσεις εκ της Βορείου Ηπείρου», *ΕΕΒΣ* 5 (1928) 53-99, εδώ 96.

39. Κ. Σπανός, «Τα σχιαθίτικα ονόματα του 19ου αι. στην πρόθεση 113 της Μονής του Ευαγγελισμού», *Αρχείο Θεσσαλικών Μελετών* 10 (1992), εδώ 128.

40. Ο Μπούτουρας, ό.π. (σ. 15), 114, τα παράγει από το *Ρήγας*, ενώ ο Dieterich, ό.π. (σ. 35), 287, από το *Virginia*.

41. Μπούτουρας, ό.π., 114, πάλι με αναγωγή στο *Ρήγας*.

42. Μπούτουρας, ό.π., 159, μ' ετυμολόγηση από το ομόηχο επίθετο *ωραίος*. Ο τύπος *Ωραία* καθαρολογικός, η δάσυνση συνέπεια της παρετυμολογίας.

43. Ο Μπούτουρας, ό.π., 64, τις ανάγει στο αρχαιοελληνικό *Ειρήνη*.

νης - *Εργκένης* που παρετυμολογικά συσχετίστηκαν προς το τουρκικό *ergen* (= ανύπαντρος)· μαρτυρούνται βέβαια μόνο ως επώνυμα⁴⁴.

*Τζώρας, Ζώρας, Τζώρης, Τζιώρας*⁴⁵, *Τσιώρας*⁴⁶, *Τζώρκας, Τσιώρκας*.

Αναφέραμε παραπάνω (σελ. 116) τις μορφές *Γκιώργκας, Γκιώρκας, Γιώργας* του *Γεώργιος*. Με *τζ-/τσ-* στη θέση του ουρανικού της πρώτης συλλαβής (και κατά περίπτωση έκπτωση του ουρανικού φθόγγου *g/x* μετά το *-ρ-*) έχουμε τα *Τζώρας, Τζώρης, Τζιώρας, Τσιώρας*, με *ζ-* το *Ζώρας* (πρβ. *Τζιώρας-Ζιώρας*). Τη μορφή *Τζιώρας* μάς ταύτισαν με το *Γεώργιος* στην Ευκαρπία.

Στο *Γεωργία* ανάγεται τουλάχιστον κατά ένα μέρος και το θηλυκό *Ζώρα*, που ταυτίζεται προς το *Ζωή*⁴⁷, αλλά μαρτυρείται και ως πρωτότυπο βαφτιστικό, π.χ. στη Θεσσαλία. Όμως το *-ρ-* δεν υπάρχει στο *Ζωή* αλλά στο *Γεωργία*, γι' αυτό και πιστεύουμε ότι το *Ζώρα* είναι θηλυκό του *Τζιώρας*⁴⁸. Με αυτό μπορούν να συνδεθούν προφανώς και βουλγαρικά βαφτιστικά όπως *Ζόρα, Ζόγκα, Ζόγκο*⁴⁹. Την πανελλήνια διάδοση των μορφών αυτών τεκμηριώνουν πολυάριθμα επώνυμα όπως *Τζιώρας, Τσώρης, Τζωράκης, Τζωρακάκης, Ζούρας, Ζουράρης, Ζουράκης, Ζουραράκης, Ζουρούρης, Ζουρούδης, Ζουρίδης* στους τηλεφωνικούς καταλόγους της Κρήτης π.χ και των νησιών του νοτιοανατολικού Αιγαίου.

Προτού ν' αυτονομηθούν τα βαφτιστικά *Αυγενή*⁵⁰, *Αυγέρης, Αυγερινός, Αυγέρου* (θηλ.)⁵¹ θα πρέπει να πρωτοεμφανίστηκαν ως μετάφραση των *Τζιώρας, Ζώρας* σε ομάδες πληθυσμού που δεν τα ανήγαν πια στο *Γεώργιος*, αλλά τα

44. Ένας εργένης είχε ανέκαθεν εκ των πραγμάτων ελάχιστες δυνατότητες να αφήσει στους απογόνους του τέτοιο επώνυμο. Και για το διαδεδομένο *Μπεκιάρης* δεν μπορεί πάντοτε να υποστηριχτεί πως έχει σχέση με το τουρκ. *bekâr* (= ανύπαντρος), τουλάχιστον όχι πριν διαλευκανθεί η φωνητική του συγγένεια προς επώνυμα όπως *Μπεκίρης, Μπέκιος*. Ανάλογες σχέψεις μπορούν να γίνουν και για το επώνυμο *Σπανός* (τουρκ. *köse*: πρβ. όμως βαφτιστικά όπως *Κοσίτσα* [Κ. Σπανός, «Ένα μετεωρίτικο χειρόγραφο του 18ου αι. Συμβολή στη μελέτη των θεσσαλικών τοπωνυμίων, ονομάτων και επωνύμων», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο* 8, 1985, 24-26, εδώ 24] και *Κοσού* στην Κύπρο τον περασμένο αιώνα [Σ. Μενάρδος, «Περί των ονομάτων των Κυπρίων», *Αθηνά* 16, 1904, 257-294, εδώ 281]). Στις αρχές του αιώνα μας πάντως μαρτυρούνται ως βαφτιστικά τόσο τα *Μπεκιάρης* (στο χωριό Γάζωρος του νομού Σερρών) και *Πεκιάρης* (Πουλίτσας, ό.π. [σημ. 39], 97), όσο και τα *Σπανός* (πρβ. Μ. Ε. Σκανδαλίδης, ό.π. [σημ. 33], 83) και *Σπανόπουλος* (στη Θράκη, πρβ. Μπούτουρας, ό.π. [σημ. 15], 107).

45. Τη μορφή βρήκαμε γραμμένη και με *-ο-*.

46. Ανήκει σε Βλάχο από την Ηράκλεια και προφέρεται ως *Ζιώρας*.

47. Π.χ. από τους Βλάχους στην Οινούσσα και στο Λευκώνα, όπου όμως δεν μαρτυρείται ούτε μια *Γεωργία*.

48. Αξίζει να επαναλάβουμε ότι οι Βλάχοι στην Οινούσσα δεν έχουν το πολύ συχνό βαφτιστικό *Γεωργία*.

49. Ο *Zaimon*, ό.π. (σημ. 5), 109, ετυμολογεί από το βουλγ. *zoga* (= αυγή), από μια ευχή «να γίνει φωτεινή και όμορφη σαν την αυγή».

50. Ο Μπούτουρας, ό.π. (σημ. 15), 39, την ταυτίζει με *Ευγενία*.

51. Ο Μπούτουρας, 148, ταυτίζει με την αυγή «δια την μεγαλοπρέπειαν και διότι φέρει το φως μετά το σκότος» και τον αυγερινό «δια την λαμπρότητα».

νυμο *Ζιώγας* (γραπτή μορφή) ακούσαμε στο Μικρό Σούλι ως *Τζιώγας* (η γυναίκα του *Τζιώγινα*), στο Άγιο Πνεύμα ως *Τζιώγας* (η γυναίκα του εδώ *Τζιώγινα*). Θηλυκό βαφτιστικό *Ζώγκα* μαρτυρείται στη Σκιάθο τον 19ο αι.⁶⁰. Ένας *Γεώργιος* (*Τζόγιας*) με (προφανώς εξαρχαϊσμένο) επώνυμο *Όμηρος* μαρτυρείται το 1732 στη Σμύρνη⁶¹.

Εδώ πρέπει να εντάξουμε, τουλάχιστον κατά ένα μέρος, και μορφές όπως *Ζωγίτσα*, *Ζωγούδα*, που συνήθως ταυτίζονται με το βαφτιστικό *Ζωή*. Δεν θα πρέπει αναγκαστικά να υποθέσουμε ανάπτυξη του φθόγγου -γ/ζ- στο βαφτιστικό *Ζωή* αντίθετα, από τις ανωτέρω μορφές του *Γεωργία* προέκυψαν με αποβολή του -γ/ζ- τύποι που αβίαστα για λόγους φωνητικούς συσχετίστηκαν κατόπιν προς το *Ζωή*.

Βαφτιστικά όπως *Ζώνια*, *Ζωϊνιά*⁶² δεν αποκλείεται να έχουν προκύψει από το *Ζωή*, μπορούν όμως και να αναχθούν σε μορφές του *Γεωργία* όπως *Ζωγανιά* με έκπτωση του -γ-. Για λόγους φωνητικής συγγενείας το επώνυμο *Ζώιας*⁶³ είναι περισσότερο εύλογο να θεωρηθεί παράγωγο του *Ζιώγας*, και συνεπώς ν' αναχθεί στο *Γεώργιος*, παρά του *Ζωή*⁶⁴. Συγγενές προς το *Ζώιας* είναι το βαφτιστικό *Ζώϊνος*⁶⁵.

Βούπερταλ

N. TAXINOSLIS

ευχαριστώ θερμά τη χήρα του Αντιγόνη, η οποία τον χειμώνα του 1991 με δέχτηκε συχνά στο σπίτι της.

60. Σπανός, ό.π. (σημ. 15), 126. Το βαφτιστικό *Τζόγια* παράγει ο Μπούτουρας, ό.π. (σημ. 15), 162, από το *gioja* «εκ της ιταλικής ταύτης λέξεως εκ της εννοίας της πολυαγαπημένης».

61. Ν. Καραράς, «Η οικογένεια των Πιττακών της Σμύρνης», *Μικρασιατικά Χρονικά* 9 (1961) 294-317, εδώ 297.

62. Μαρτυρημένα στην Αίνο, πρβ. Μπούτουρας, ό.π. (σημ. 15), 91· τα ταυτίζει προς το *Ζωή*.

63. Μαρτυρημένο στην Τριφυλία, πρβ. Μπούτουρας, ό.π.

64. Την ετυμολόγηση αυτή υποστήριξε ο Μπούτουρας, ό.π. 92.

65. Μπούτουρας, ό.π.